

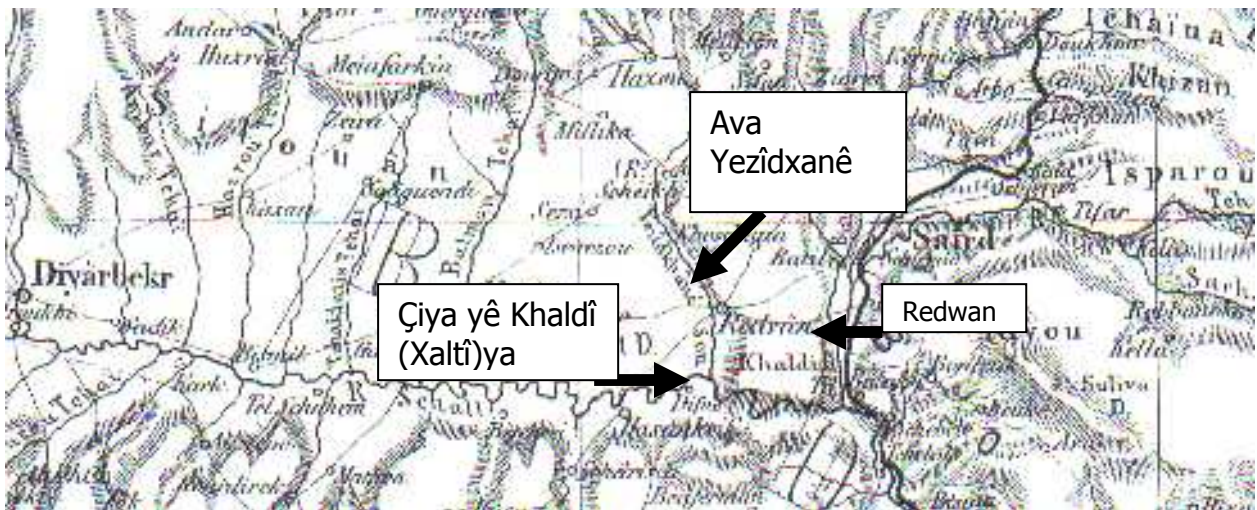
EM ŞARİSTANIYA KU ÊZDIYAN LI SER ERDNÎGARIYA KURDISTANÊ DESTPÊKIRYE NASBİKIN Û BİPARÊZİN!

Gelek kes dizanin ku, min li ser pirska ka herêm û deverên Êzdî(Ezdahî) lê jiyane çiqasî ji ol û netewa xwe ya Kurdî re xwedî derketine anjî Êzdî çiqasî urf, adet û zimanê Kurdî parastine, gelek caran raya xwe di lêkolîn, gotar, di nav rûpelên pirtûka xwe, ya bi navê **Hebûn û Tûnebûna Êzdiyan Tev Romanên Zindîne û Nasandina Kevneşopên Êzdiyatîyê** de eşkere kiriye. Her weha min di dû gotaren xwe **de*1** bi taybetî bahsa kevnariya dîrok û şûnwarên Êzdiyan yên ku li herêma Hesenkêfê(Heskîfê) jiyân, kiriye.

Nihajî dixwazim dîsa bi taybetî hinekî bahsa erdnîgariya hinek şikeft û çiyayên ku Êzdiyên li herêma Xendeqîyan jiyane bikim.

Belê, dîroknivîsê Kurdan yê herî navdar, mîr Şerefxanê hukumdarê Bedlîsê (yê sala 1597 an) jî, di pirtûka xwe ye „Şerefname“ yê de bahsa hinek eşîrên li derdora Heskîfê-Hesenkêfê dike û dibêje: "Sêzde eşîret û qebîleyên giring li navçeya Hesenkêfê hene: Aştî, Mihalbî, Mihranî, Becnewî, Şeqaqî, Îsturkî, Kurdî Mezî, Kurdî Piçuk, Reşan, Kişkî, Çilkî, **Xendeqî**, Suhanî û Bidyan (*2 rûpel:191).

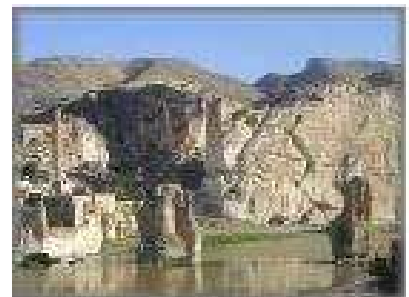
Her weha, gava mirov baş li ser vê xarîta xwarê jî binêre, meriv dibîne ku erdnîgariya çiyayên Xendeqîyan bi navê "çiya yê Khaldî" (Xaltî)ya jî hatiye kifşîkirin û hingê ji çemê "Yanar Suyu" re jî gotine "Ava Yezîdxanê".

Çavkanî*3

Min jî di rûpelên pirtûkên xwe de daye xwanê kirin ku, Xendeqanî ne tenê navê eşîrekiye. Xendeqanî, navê herêma ku gelek eşîrên me Êzdiyan lê jiyân e. Ev herêma Xendeqîyan li navçeya Qubîn(Beşîrî), Batman, Heskîfê ye û yek ji deverên Ezdahîyan ya herî kevn e .

Li ser vê xarîtê de jî xwanê dibe ku çiyayê Xendeqîyan ji bakur-rojhilatê Batmanê bi qasê 8 km pêve, li ser rêya diçe Merdînê(D955), dikeve milê çepê destpêdike, ji wir diçe

ber ava çemê dîcle û pira bajarê Heskîfê. Ji ber çemê dîcle li ser milê çepê jî diçe heta serê herdû ava. Ji ber çemê "Ava Êzîdxanê- Yanar Suyu" li ser milê çepê diçe heta bakurê gundê Dûşa(Kumgeçit), Malêbiniyê, Mizareşê, ji wir dertê diçe heta derdora gundê Şimzê(Oğuz) û jî heta cardinê dizivire ser rêya Merdînê(D955).

Ji ber ku bîst salên min jî di nav vê erdnîgariya çiyayên herêma Xendeqîyan de derbas bune, ez baş dizanim ku, di nav çiya yê „Khalidî „ Xendeqîyan de gelek kele, zinar, sarince, deşt, şikeft, gelî, newalên kûr û bi taybetî jî tenê li Heskîfê(binêren li ser wêne rastê) nêzî 15 hezar şikeft hene. Ev herêma, yek ji ciyê şûnwarê Kurdan yê herî kevn e.

Navê hinek şikeftên ku bûne şûnwar û sitara Êzdiyên li herêma Xendeqîyan ev in:

Şikeft-ên:

Çinêriya, Zêwê, Baleka, Siloderka, Qelo, Sîxwira, Sina Xirabe, Geliyê Nêrmê(Kela Vireyten), Geliyê Heşîşanê, Malê-biniyê, Sinê, Emer, Qerehê(li binê şikefta Emer e in), Qurê, Berzaneka, Gundê Şikefta Gêrê, Mexera Kerê, Qirna, Zivinga, Şikeftestûn, Girê-Mator, Çale Rijiyê û hwd. Her devereke ku şikeft lê hene, li wirê bi hindikayî Sarinceyeke avê jî heye.

Ez bawer nakim ku, ev şikeft û sarencên avê yên ku piraniya wan di zinaran de ne û meznaiya wan di navbêna 20-500 m² ye, bi destan hatine kolandin. Lê, eşkere ye ku gelî, zinar, şikeft û kele di dema destpêka şaristaniyê de ji bo ku mirov xwe lê bisitirin û di dema şer de xwe biparêzin hatine bikaranîn. Ji xwe di zargotina me Êzdiyên de vêga hêjî baş xwanê dibe ku gelek ilimdar, babçak, qewal, dewrêş û rihaniyên olî di nav şikeftan de rê û rismên ola xwe naskirine. Lewma hêjî gelek cejnên olî û parêzgehên pîroz di şikeftan de hene.

Wêne ji ber çavk.:4

Gelek dîrokzane û lêkolîner jî mîna zargotina me dibêjin ku, şikeft bûne symbola gelek berxwedan û serhildanên me Kurdan. Rola şikeftan di nav çîrok, şano, efsane û romanen cîhanê û bi taybetî jî di nav yên me Kurdan de gelekî mezine.

Lê mixabin, gelek kesên Kurd nikaren (anjî naxwazen?) eşkere bahsa hêza bav, kal, mîrek, oldar û serokeşîren me Êzdiyên, yên ku di nav van dever û cîhên asê de li dijî êrîşkar û dagirkerên Kurdistanê berxwedane biken. Lewma jî bigumanim, arkeolog û dîrokzane bi tarîxa şaristaniya Ezdahîtiya ku di nav şikeftên erdnîgariya Kurdistanê de destpêkirîye nizanen. Û çî gava rêveberên şîrawara, arkeolog û dîrokzan li ser van kele, zinar, sarince, deşt, şikeft, gelî û newalên çiyayên ku Êzdî lê jiyane baş lêkolîn bikin, ewê jî bivînin, ev wargehên Ezdahîyan paytexta padîşahê cin, perî û hemû mîrekên Kurdan bûne.

Wênê ji ber çavk.:5

Hêvîdarim ku Kurd dîroka şûnwar û kevnariya çanda bav-kalên me rast bidine naskirin û parastin.

Kemal Tolan 31.10.10

Çavkanî*:

1. Kemal Tolan, *Giringiya dîrok û şûnwarên Êzdiyên yên li herêma Hesenkêfê I û II* -
2. Şerefxanê Bedlîsî, ŞEREFNAME (berî çarsed salan di 14.8.1597 de temam kiriye k.t.)-Tarîxa Kurdistanê ya kevn- Zîya Avci, Apec çapa yekema kormancî 1998 Swêd
3. Ev Xarîte ji ber Kitêba Dr.P.Müller Simonis, *Durch Armenien, Kurdistan und Mesopotmien* Mainz 1897, hatiye girtin.
4. Receb DILDAR - Li Wêranşar perestgeha Êzdiyên - **2007**
5. Dr. Mehmet Demirtaş, <http://www.ahlat.gov.tr/default.asp?id=70> (Ez li virê dixwazim ku hûn awirekê berdine ser wênan, nabêjim ez terefterê xwediyê malperê û naveroka gotarê me. Kemal Tolan)